Mia Teräsaho ja Reetta Siukola

28.11.2022

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan kuulemistilaisuus 2.12.2022

VNS 5/2022 vp Valtioneuvoston tasa-arvopoliittinen selonteko

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) pitää tasa-arvopoliittista selontekoa tärkeänä kehyksenä Suomen pidemmän ajan kansallisille ja kansainvälisille tasa-arvotavoitteille sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. Vaikka Suomea pidetään sukupuolten tasa-arvon mallimaana, tehtävää riittää vielä esimerkiksi työelämän, kasvatuksen ja koulutuksen sekä terveyden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden kysymyksissä. **THL pitää hyvänä edistysaskeleena selonteon tavoitteiden toteutumista mittaavaa tasa-arvon seurantajärjestelmää**, joka luo pohjaa nykytilan ja kehityksen säännölliseen seurantaan sekä tasa-arvo-ongelmien ja tiedon katvealueiden tunnistamiseen.

Selonteon mukaisesti sukupuolten tasa-arvo on asetettava kansalliseksi prioriteetiksi, joka läpäisee eri politiikka-alueet, yhteiskunnalliset uudistukset sekä säädösvalmistelun ja muut avainprosessit. On varmistettava, että sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen kattaa eri hallinnonalat ja -tasot ja että sen tukena on vahva valtioneuvoston sitoumus sekä riittävät resurssit. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen parantaa selonteon mukaisesti suomalaisen päätöksenteon ja hallinnon laatua, edistää tasa-arvon ja ihmisoikeuksien toteutumista sekä vähentää sukupuoleen perustuvaa syrjintää. THL kannattaa **sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen ottamista läpileikkaavaksi ja strategiseksi periaatteeksi** tulevassa hallitusohjelmassa. Lisäksi tarvitaan jatkossakin vaikuttava tasa-arvo-ohjelma.

THL kannattaa tasa-arvopoliittisen selonteon kirjausta **tasa-arvolain toimivuuden selvittämiseksi ja kokonaisuudistuksen toteuttamiseksi**, kattaen tasa-arvon edistämistä, syrjintää, oikeussuojaa ja valvontaa koskevat säännökset. Sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisvelvoitteiden tulisi olla vastaavissa laeissa mahdollisimman yhdenmukaiset ja selkeät. Tasa-arvolain kokonaisuudistuksen lisäksi lain toimivuutta tulee selonteon mukaisesti seurata ja valvoa nykyistä tehokkaammin. THL pitää myönteisenä, että suunnitteluvelvoitteet ulotettiin varhaiskasvatukseen selonteon tavoitteiden mukaisesti jo tällä hallituskaudella. Jatkossa on tärkeää keskittyä tämän työn tukemiseen.

THL pitää tärkeänä **sukupuolen mukaan eritellyn tiedon tuottamista** yhteiskunnallisen päätöksenteon, talousarvioiden, vaikutusarviointien ja palvelujen kehittämisen perustana. Laadukas rekistereistä, tilastoista, väestötutkimusaineistoista ja muusta tutkimuksesta saatava tieto on keskeinen päätöksenteon ja politiikkatoimien vaikuttavuuden seurannan väline niin kansallisella kuin alue- ja kuntatasolla. Suomen tasa-arvopolitiikassa ja tasa-arvon seurantajärjestelmässä on tarpeen **vahvistaa säännöllistä intersektionaalisen tiedon tuotantoa ja analyysia myös sukupuolen kanssa risteävistä eroista**. Intersektionaalisen ajattelutavan mukaan vain yhtä tekijää, kuten esimerkiksi sukupuolta, yhteiskuntaluokkaa, ikää, etnistä taustaa, toimintakykyä tai seksuaalista suuntautumista ei tule tarkastella muista erillään. Intersektionaalisen tiedon systemaattiselle tuottamiselle on haasteena se, että kaikkea tietoa ei ole kattavasti saatavilla. Tästä syystä keskeisiä tiedon katvealueita on tarpeen määrätietoisesti purkaa

rekisteritutkimuksen ja väestökyselyiden kehittämisen ohella myös kohdennetuilla ja moninaisilla tiedonkeruun menetelmillä. THL:n Tasa-arvotiedon keskuksella on edelleen merkittävä rooli ajantasaisen tasa-arvotiedon kokoamisessa ja välittämisessä etenkin päätöksenteon tueksi.

Aiempaa kattavamman tietopohjan lisäksi eri toimijat esimerkiksi **varhaiskasvatuksessa, kouluissa, oppilaitoksissa, työpaikoilla, kunnissa sekä uusilla hyvinvointialueilla tarvitsevat räätälöityä tukea, työvälineitä ja resursseja** tasa-arvoa edistävään ja syrjintää ehkäisevään työhön.

Tasa-arvoselonteon yksi keskeisistä painopisteistä liittyy työelämän tasa-arvon edistämiseen. Sukupuolten tasa-arvo työelämässä edellyttää monenlaisia toimia lainsäädännön keinoista työpaikkatason käytäntöihin. Työtä on tehty pitkään, mutta edelleen etenkin ammattien, alojen ja tehtävien eriytyminen sukupuolen mukaan sekä sukupuolten palkkaerot ovat sitkeässä. Koulutuksen ja työmarkkinoiden sukupuolen mukainen segregaatio on Suomessa erittäin voimakasta myös muihin EU-maihin verrattuna. Eriytyminen alkaa jo oppiainevalinnoista ja jatkuu läpi koulutusasteiden työelämään saakka. Myös nuorten toiveammatit mukailevat koulutusalojen ja työmarkkinoiden segregaatiota. Segregaation purkamiseksi niin nuorten kuin aikuisten on saatava tehdä elämässään ja työurallaan valintoja ilman häirintää, syrjintää ja muita sukupuoleen liittyviä esteitä, rajoituksia ja vaatimuksia. **THL kannattaa määrätietoista yhteistyötä työmarkkinoita ja koulutusvalintoja jäykistävän segregaation purkamiseksi.**

Ammattialojen segregaation lisäksi naisten osuus on edelleen vähäinen yritysten ylimmässä johdossa. Euroopan parlamentti on vastikään hyväksynyt direktiivin naisten ja miesten tasapainoisemmasta edustuksesta listattujen, yli 250 henkilön pörssiyhtiöiden hallituksissa. Monimuotoisesta johdosta ja työyhteisöstä on useita hyötyjä. Moninaisemmat näkökulmat tuottavat parempaa asiakasymmärrystä ja sitä kautta parempia tuotteita ja palveluja. Sukupuolen mukaisen segregaation purkaminen on vielä osin hyödyntämätön ratkaisu eri aloja koettelevaan voimakkaaseen työvoima- ja osaajapulaan.

THL:n ja STM:n yhteisessä Segregaation purku – työkaluja tasa-arvoisempaan työelämään -kehittämishankkeessa eriytymistä pyritään purkamaan rakentamalla uudenlaista alueellista yhteistyötä työelämän, opetusviranomaisten ja koulutuksen järjestäjien välille. Hanke kokoaa yhteen keinoja purkaa segregaatiota työelämässä sekä työelämän ja koulutuksen nivelkohdissa.

THL kannustaa työpaikkoja, oppilaitoksia ja kouluja tasa-arvoa edistävien ja sukupuolen mukaista eriytymistä purkavien keinojen käyttöön. Keinoja ovat esimerkiksi tasa-arvo-osaamisen vahvistaminen, sukupuolistereotypioiden purkaminen, sukupuolen moninaisuuden huomioon ottaminen, opinto- ja ammatinvalinnan ohjauksen kehittäminen, monimuotoisuutta edistävät rekrytointikeinot, häirintään, syrjintään ja epäasialliseen kohteluun puuttumisen toimintaohjeiden laatiminen sekä koulutuksen ja työelämän nivelkohtien vahvistaminen.

Sukupuolitietoisella varhaiskasvatuksella ja opetuksella voi olla pitkällä aikavälillä lieventävä vaikutus työelämän sukupuolen mukaiseen eriytymiseen. Sukupuolitietoisen opetuksen ja ohjauksen tulee sisältyä varhaiskasvatuksen ja koulutuksen aloilla työskentelevien koulutukseen. Yhtenä osa-alueena on tärkeää vahvistaa osaamista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä koskevissa kysymyksissä. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten turvallisuutta ja osallisuutta voidaan vahvistaa esimerkiksi ottamalla käyttöön turvallisempien tilojen periaatteita sekä sukupuolineutraaleja wc- ja pukeutumistiloja.

Mia Teräsaho ja Reetta Siukola

28.11.2022

Edellä mainittujen **keinojen jalkauttamista työpaikkojen, koulujen ja oppilaitosten toimintaan tukee tasa-arvosuunnitelma**. Tasa-arvosuunnitelmaan kirjattavat toimenpiteet ovat vaikuttavia, kun ne perustuvat arvioon kunkin koulun, oppilaitoksen ja työpaikan tasa-arvon tilasta sekä kehittämistyötä tukeviin tavoitteisiin ja konkreettisiin sekä mitattavissa oleviin toimenpiteisiin.

Selonteon mukaisesti vanhemmuus voi edelleen heikentää erityisesti naisten työmarkkina-asemaa. Lisäksi raskaussyrjintä on suomalaisessa työelämässä ongelma, joka voi muiden tekijöiden ohella vaikuttaa syntyvyyteen. Hoivavastuut voivat vaikuttaa myös siihen, että vanhempi jättää tarttumatta uralla etenemisen mahdollisuuksiin. Työpaikoilla on tarpeen ottaa käyttöön työn, perheen ja muun elämän yhteensovittamista tukevia käytäntöjä, joilla tuetaan esimerkiksi monimuotoisia perheitä sekä isien ja toisten vanhempien perhevapaiden käyttöä. Perhevapaauudistuksen myötä äitiys- ja isyysvapaa -termeistä on luovuttu ja vanhempainvapaa jaetaan lähtökohtaisesti puoliksi lapsen vanhempien kesken. THL toteaa, että **hoivavastuun jakamista voidaan parantaa perhevapaauudistuksen tehokkaalla toimeenpanolla sekä jatkamalla uudistusprosessia lastenhoidon tukien osalta**.

THL katsoo, että **sukupuoli on keskeinen tekijä ihmisten terveyden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden tilannekuvan luomisessa ja edistämisratkaisujen suunnittelussa.** Kuten selonteossa todetaan, väestössä ilmenevien sukupuolten terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen edellyttää sukupuolitietoista sosiaali- ja terveyspolitiikkaa sekä perhepolitiikkaa. Keskeiset kansantaudit, esimerkiksi diabetes sekä sydän- ja verisuonitaudit ja niiden riskitekijät ovat lähes kaikissa ikäryhmissä miehillä yleisempiä kuin naisilla. Miehet myös käyttävät naisia vähemmän sekä julkisia että yksityisiä terveyspalveluita. Sateenkaarinuoret voivat useilla mittareilla muita nuoria huonommin. THL näkee tärkeänä, että politiikkatoimissa tunnistetaan sukupuolen merkitys ja moninaisuus sekä poistetaan eriarvoisuutta aiheuttavia rakenteita. On myös tärkeää, että sukupuolten ja asemaltaan erilaisten ryhmien erilaiset tarpeet ja tilanteet otetaan huomioon edistämistyössä nykyistä paremmin.

THL katsoo, että naisiin kohdistuva väkivalta on huomioitu kattavasti mukaan lukien väkivallan eri muodot ja erityisen haavoittuvassa asemassa olevat. Turvallisuuden ja väkivallan kokemusten tarkastelua on tärkeä tehdä osana kaikkia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. THL haluaa kiinnittää huomiota joihinkin näkökohtiin, joissa tarvitaan aiempaa vahvempia toimia. Lisäksi on tärkeää varmistaa, että selonteon sukupuolistunutta väkivaltaa koskevien tavoitteiden ja selonteon jalkautuksen seurannalle muodostetaan tarkoituksenmukaiset indikaattorit.

THL:n koordinoima MARAK on vakavan parisuhdeväkivallan riskinarvioinnin ja uhrin auttamisen moniammatillinen menetelmä, jossa tehdään systemaattista väkivallan riskinarviointia. Jos riski on kohonnut, moniammatillinen työryhmä auttaa uhria ja laatii suunnitelman uhrin turvallisuuden parantamiseksi. **THL pitää tärkeänä, että MARAK-työtä ja laajempaa väkivallan riskinarviointia levitetään vakavan väkivallan seurausten ja kuolemien ennaltaehkäisemiseksi.**

Väkivallan tekijöiden auttamiseksi tarvitaan tehokkaita valtakunnallisia toimintamalleja, jotka ehkäisevät ja vähentävät riskiä uusien väkivallan uhrien syntymiselle. Tämän lisäksi tarvitaan ennaltaehkäisevää työtä niille, jotka eivät ole vielä tehneet väkivaltaa. Ennaltaehkäisevää työtä voidaan toteuttaa esimerkiksi vaikuttavalla valtakunnallisella kampanjalla.

THL katsoo, että väkivallasta kysymisen on tärkeä tulla osaksi sosiaali- ja terveyspalveluiden perustyötä. Tutkimusten mukaan yksi väkivaltakokemusten aliraportoinnin syy on se, ettei

asiakkaalta kysytä väkivallasta. Väkivaltakokemuksista kertomista edesauttaa sovitut käytännöt kysyä ja antaa ensivaiheen tietoa väkivallasta ja tarjolla olevasta avusta.

Poikkihallinnollisen lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön toteuttamiseksi **THL pitää tärkeänä rakennelakia, joka varmistaisi alueelliset väkivaltatyön koordinaattorit, moniammatilliset työryhmät sekä toimivat palveluketjut ja varhaisen tuen toimintamallit**. Ihmiskaupan uhrien auttamisessa on tärkeä luoda entistä paremmat edellytykset sille, että he saavat sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmästä heille kuuluvat palvelut. THL pitää tärkeänä, että opetusta ja tietoutta väkivallasta vahvistetaan sosiaali- ja terveysalojen sekä oikeudellisten alojen peruskoulutuksissa. Opetuksen tulee kattavasti huomioida väkivallan sukupuolistuneisuus ja haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät, kuten lapset ja ihmiskaupan uhrit.

Turvakotien määrää tulee edelleen vahvistaa alueilla, joilta palvelut puuttuvat kokonaan sekä alueilla, joissa palvelua ei ole tarpeeseen ja asukasmäärään suhteutettuna riittävän hyvin saatavilla. Suomessa on yhä alueita, joilla maantieteellinen etäisyys lähimpään turvakotiin on liian pitkä. Tulevina vuosina rahoitus ei riitä nykyisen, saatikka sitä laajemman turvakotiverkoston ylläpitämiseksi. Mikäli rahoitus pysyy ennallaan, joudutaan turvakotien määrää Suomessa vähentämään.

THL huomauttaa, että Suomesta puuttuu säännöllisesti toteutettava väestötutkimus, joka kattaisi laajasti koetun väkivallan eri muodot, esiintymistiheyden, keston, seuraukset, avun saamisen, tekijät ja tapahtumapaikat sekä mahdollisen ylisukupolvisuuden. Väestötutkimus tuo esiin esimerkiksi piilorikollisuuden, josta ei saada tietoa muulla tavoin.

Lopuksi THL haluaa kiinnittää huomiota sukupuolivähemmistöjen asemaan Suomessa. **Pitkäjänteistä työtä sukupuolivähemmistöjen oikeuksien turvaamiseksi tarvitaan.** Eduskunnan käsittelyssä olevan translakiuudistuksen ulkopuolelle jäävät translapset ja -nuoret sekä intersukupuolisten ihmisten hoitokäytäntöjen arviointi. Jatkossa on myös syytä tarkastella mahdollisuutta kolmannen juridisen sukupuolen käyttöönottoon. Työn tueksi on ehdotettu esimerkiksi sateenkaaripoliittisen toimintaohjelman laatimista. THL kannattaa vaikuttavien yhdenvertaisuus-, tasa-arvo- sekä perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmien laatimista ja pitää tärkeänä, että ne muodostavat keskenään selkeän ja toimivan kokonaisuuden.

Pääjohtaja Markku Tervahauta

Johtaja Mika Salminen